

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА – БЕОГРАД

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 27. априла 2016. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: Проф. др Радојка Вукчевић, редовни професор, Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Ужа научна област: наука о књижевности, америчка књижевност

Датум избора у звање: 28.09.2005.

Проф. др Весна Лопичић, редовни професор, Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Ужа научна област: наука о књижевности, англоамеричка књижевност и култура

Датум избора у звање: 02.03.2009.

Проф. др Александра Јовановић, ванредни професор, Филолошки факултет Универзитета
у Београду

Ужа научна област: наука о књижевности, енглеска књижевност

Датум избора у звање: 02.09.2013.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Бранислава, Стеван, Личен
Датум и место рођења	19. 04. 1978, Нови Сад
Наслов магистарске тезе	Заједница и појединац у делима Тони Морисон: <i>Најплавље око, Сула, Вољена и Катрено луче</i>
Датум и место одбране маг. тезе	25. 06. 2009, Филозофски факултет, Нови Сад
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	Наука о књижевности, америчка књижевност

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ИСТОРИЈА И ПОЛИТИКА У РОМАНИМА НЕЈДИН ГОРДИМЕР

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Браниславе Личен обухвата 233 компјутерски штампаних страница, а подељена је на следећа поглавља: 1. **Увод** (стр. 1–17); 2. **Стасавање Нејдин Гордимер у светлу историје и политике** (18–45); 3. **Политичко-историјски оквир романа Нејдин Гродимер** (46–58); 4. **Нејдин Гордимер у оквирима постколонијалне књижевне теорије** (59–91); 5. **Романи Нејдин Гордимер: историја и политика** (92–192); 6. **Закључак** (193–203); 7. **Библиографија** (204–216). Списак литературе садржи 161 библиографску јединицу.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Увод дефинише предмет истраживања дисертације као испитивање значаја улоге историје и политике на корпусу од осам од петнаест објављених романа Нејдин Гордимер, јужноафричке књижевнице, добитнице Нобелове награде за књижевност, представнице постколонијалне књижевности и романтичног реализма. Студија испитује начин на који су историјске и политичке околности у Јужноафричкој Републици утицале на живот књижевнице, која је и сама била активна учесница у важним историјским догађајима епохе и чланица Афричког националног конгреса, али, пре свега, како су поменуте околности утицале на њено књижевно стваралаштво и на личне историје јунака њених романа.

Кључни романи Нејдин Гордимер, подељени хронолошки у три групе, на чијој анализи се базира испитивање утицаја историје и политике на њену књижевност јесу, од романа из њеног раног стваралаштва, *Дани лажи* и *Бургерова кћерка*; затим романи настали током зрелог периода њеног стваралаштва, *Цулијеви људи*, *Прича мог сина* и *Нико не иде са мном*; и романи из пост-апартхејд периода њеног стваралаштва, *Случајни сусрет*, *Дођи себи* и *Никад као сада*. У **Уводу** мр Бранислава Личен затим дефинише постколонијални теоријски оквир као теоријски кључ који је коришћен приликом анализе романа, јер они обилују постколонијалним мотивима и обрађују теме другости и хибридности, хибридног идентитета, културе и језика, и разматрају односе између центра и периферије, као и могућности рађања нове нације. У **Уводу** су даље истакнути циљеви истраживања, те је објашњено да ће дела бити анализирана хронолошким редоследом како би се увидело: 1. на који начин су историјско-политичке околности утицале на промену фокуса по питању тема у књижевном опусу Нејдин Гордимер; 2. како су поменуте околности утицале на њене ставове, као и на ставове ликова у романима, по питању историје, политике и улоге појединца у јужноафричком друштву.

Увод даље истиче да ће у књижевној анализи романа бити видљива три тематска оквира у стваралаштву Нејдин Гордимер, од којих се први односи на њено одвајање, дистанцирање од вредности апартхејда усвајаних у породици и друштву, други на теме које се односе на политичку борбу против режима, и трећи тематски оквир њеног стваралаштва, након пада апартхејда, у коме се фокус пажње са локалних политичких тема преусмерава на стварање нове нације и пратеће проблеме и тензије, али је приметан и

прелазак на глобалне теме попут миграције, наоружања, борбе за очување природне средине, борбе против ширења епидемије ХИВ-а, али и теме утицаја капитализма и глобализације на живот савременог човека.

Друго поглавље, под називом „**Стасовање Нејдин Гордимер у светлу историје и политике**“ говори о учешћу Нејдин Гордимер у кључним историјско-политичким догађајима епохе и о односу између реалности и фикције о чему је детаљно говорила у својим интервјуима и есејима обједињеним у неколико збирки од којих се мр Бранислава Личен у овој дисертацији највише ослањала на *Разговоре са Нејдин Гордимер* (1990, уредници Топинг Базин и Далман Сејмур) и на збирку есеја и књижевне критике саме књижевнице, под називом *Писање и бивствовање* (1995). Поглавље даје преглед њеног књижевног опуса и разматра на који начин су околности утицале на њен књижевни рад. Посебна пажња посвећена је њеној подељеној историјској позицији, која са једне стране подразумева оно што је Нејдин Гордимер доживљавала као обавезу према својој нацији, а то је да кроз своја дела буде гласноговорница у име јужноафричког народа у борби против апартхејда, а да, са друге стране, задржи право на свој уметнички интегритет. Књижевница је наглашавала колико је важно, без обзира на контекст времена, остварити уметнички аспект писања, јер ће приватна сфера живота уметника наћи своје место у књижевном делу и успоставити одговарајући однос са јавном/политичком сфером живота. Стога поглавље говори о књижевничином изналажењу равнотеже између онога што је називла *суштинским гестом*, са једне стране, и *нужним гестом*, са друге.

Поглавље даље говори о књижевничиној борби против цензуре у Јужноафричкој Републици због које су многе њене књиге, као и књиге многих других писаца, пре свега црнаца, годинама биле забрањиване у земљи, те је њена публика нужно била међународна, пре него локална. Стога поглавље разматра и њену контраверзну књижевну улогу, због које је током своје каријере била критикована и оспоравана, јер је као привилегована белкиња, полу енглеског, полу јеврејског порекла, највише писала о положају и правима црнаца, али је, сплетом околности у којима је јужноафричка цензура одиграла кључну улогу, њена читалачка публика била повлашћена, либерална, бела средња класа, пре свега публика у Европи и Сједињеним Америчким Државама у којима је књижевница провела знатно време пишући и предајући на Универзитету Харвард.

Треће поглавље под називом „**Политичко-историјски оквир романа Нејдин Гордимер**“ износи најважније, кључне друштвено-политичке догађаје и околности током друге половине XX века и почетка XXI века у Јужноафричкој Републици, јер је то период који обухвата време током кога су писани романи Нејдин Гордимер, и догађаји без чијег познавања је читаоцу веома тешко да разуме тензију, поступке и мотивацију јунака у њима. Поглавље у неколико краћих потпоглавља говори о Нелсону Мандели и његовој улози у ослобађању Јужноафричке Републике од апартхејда, затим о његовом чланству у Афричком националном конгресу, као и о оснивању „Копља народа“, организације са циљем да се на страховито насиље и насртаје режима одговори оружаним отпором. Следеће потпоглавље говори о „Повељи слободе“, програмском манифесту АНК, и о суђењу Нелсону Мандели 1964. године, за које је чувени историјски говор под називом „Спреман сам да умрем“ у коме пред судом у потпуности разоткрива режим апартхејда, припремио у сарадњи са Нејдин Гордимер. Поглавље затим расветљава догађаје попут

масаkra у Шарпервилу, устанка у Совету из 1973. године и борбе против штетних закона, између осталог против Закона о образовању. Поглавље даље разматра околности настанка Покрета Црне свести и рада Уједињеног демократског фронта, говори о условима живота у „црначким предграђима“ и о Брему Фишеру, белцу, Афрканеру који се борио за права свих грађана Јужноафричке Републике, црнаца и белаца подједнако, и за нерасистичку демократију, а послужио је као инспирација за неке од кључних ликова у романима Нејдин Гордимер.

Четврто поглавље под називом „**Нејдин Гордимер у оквирима постколонијалне књижевне теорије**“ представља основни теоријски оквир коришћен приликом анализе романа и даје преглед студија водећих теоретичара постколонијалне књижевности и културе, Хоми Бабе, Едуарда Саида и Гаијатри Спивак, између осталих, те у посебним потпоглављима дефинише основне појмове и мотиве постколонијалне књижевности, којима обилују романи Нејдин Гордимер, појмове мултикултуралности и хибридности, хибридног идентитета и језика, центра и маргине, другости, нације и рода.

У **петом поглављу** под називом „**Романи Нејдин Гордимер: историја и политика**“ кандидат, мр Бранислава Личен, детаљно, хронолошким редоследом, анализира осам одабраних романа, како би они лакше могли бити виђени у контексту времена и политичких превирања у којима су настајали. Романи су подељени у три потпоглавља: 5.1. Романи одвајања: *Дани лажи* и *Бургерова кћерка*; 5.2 Романи политичке борбе против апартхејда: *Цулијеви људи*, *Прича мог сина* и *Нико не иде са мном* и 5.3 Приче о новој нацији и прелазак на глобалне теме: *Случајни сусрет*, *Дођи себи* и *Никад као сада*.

У **потпоглављу 5.1**, у романима одвајања, преплићу се теме расе, етничитета, класе, рода и сексуалности посматране кроз различите перспективе и у оквиру различитих периода јужноафричке историје и политике. У њима је пажња усмерена ка расним поделама изазваним европским насељавањем Јужноафричке Републике, као и ка међусобном односу између раса и различитих етничких група у региону. Анализа романа показује да је политика расне сегрегације и доминације неодвојива, како од питања руралне/урбане економије, тако и од питања која се односе на родну и сексуалну подвојеност ликова. Расне тензије у потпуности су одредиле атмосферу јужноафричког друштва и свакодневице, па и раних романа Нејдин Гордимер. Унутар структуре апартхејда, расна нетрпељивост одређује чак и интимне, сексуалне односе и управља свим другим облицима друштвених односа.

У **потпоглављу 5.2**, кандидаткиња анализира романе политичке борбе против апартхејда током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, када Нејдин Гордимер превасходно пише о револуцији, политичком активизму, о борби ликова романа против расних предрасуда, али и против штетних закона који су бранили право на становање у одређеним деловима града, право на једнако образовање, као и право на међуљудске и љубавне односе између људи који припадају различитим расним групама. Анализа показује да је апартхејд штетно утицао како на токове друштва и јужноафричке привреде, тако и на појединца, његову емоционалну стабилност, лични живот и на породицу.

У потпоглављу 5.3 у коме кандидаткиња анализира романе који говоре о настанку нове нације, као и о низу глобалних тема очигледна је промена фокуса Нејдин Гордимер од тема којима се до тада превасходно бавила, које су се махом тицале апартхејда, ка темама миграције, утицаја капитализма и неолиберализма на савремено друштво, очувања природне средине, борбе против ширења епидемије ХИВ-а и ка темама које се тичу међуљудских односа и нових дилема и тензија којима је презасићена свакодневица у новој демократској нацији, а којима се књижевница превасходно бави у свом последњем роману.

У Закључку кандидаткиња резимира резултате свог истраживања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Личен Б. „Formal and Aesthetic Aspects of Nadine Gordimer’s Short Story“, *Romanian Journal of English Studies*, no. 7, 2010, p. 191-198.
2. Личен Б., Богдановић В., Мирковић И. „On Race, Ethnicity, Class and Gender in Nadine Gordimer’s *Jump and Other Stories*“, *Cross Sections: Selected Papers in Literature and Culture from the 9th HUSSE Conference*, vol. 2, 2010, p. 285-290.
3. Личен Б. „Livnig in the Interregnum: Nadine Gordimer’s *Conservationist, Burger’s Daughter and July’s People*“, published as Abstract in *British and American Studies*, University of the West Timisoara Department of English, no. XXI, May 19-21, 2011, p. 28.
4. Личен Б., Богдановић В. „Преиспитивање историјског контекста у Барнсовом роману *Флоберов папагај*“, *Свеске*, број 100, јун, 2011, стр. 69-77.
5. Богдановић В., Личен Б. „Опис смрти, последњи обреди: *Прва љубав, последњи обреди* Ијана Макјуана и *Опис смрти* Давида Албахарија“ *Радови Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву*, број 14, књига 1, 2012, стр. 575-588.
6. Личен Б., Богдановић В. „Криза идентитета у роману Тони Морисон *Катрено луче*“ *Philologia: научно-стручни часопис за језик, књижевност и културу*, број 11, 2013, стр. 79-88.
7. Личен Б. „Политичке идеологије и књижевно-критички приступи тумачењу романа Нејдин Гордимер“, *Наука и слобода*, Зборник радова са научног скупа Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, књига 9, том ½, 2015, стр. 913-927.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Ауторка дисертације, мр Бранислава Личен, посматрала је књижевно дело Нејдин Гордимер у светлу промена њених ставова и односа према историји и политици током шездесет година, од њеног првог романа *Дани лажу*, објављеног 1953. године, до последњег, *Никад као сада*, из 2013. године. Кандидаткиња се осврнула на аспекте њеног раста као књижевнице, њену способност да у својим романима да визију како личних, тако и друштвених и политичких промена и трансформација јужноафричког друштва. Као што је путем хронолошког приказа романа показано у овој дисертацији, кандидаткиња мр Бранислава Личен закључује да су се теме у романима Нејдин Гордимер током времена мењале, од оних које су у директној вези са последицама апартејда и расним и етничким тензијама у јужноафричком друштву, до глобалних тема које се тичу капитализма, емиграције, загађења природне средине и других. Ставови Нејдин Гордимер у вези са историјом и политиком, као и ставови ликова у њеним романима су такође током времена прошли кроз значајну трансформацију. Кандидаткиња је темељном анализом романа провученом кроз призму постколонијалне књижевне теорије показала како је књижевница од младалачког идеализма и заслепљености, прешла пут ка радикално оштрим ставовима у борби против апартејда када су у њеним уверењима присутни вера и нада у праведнију будућност и могућност стварања нове мултикултурне нације, да би у каснијим романима, у причама о новој демократији и глобалним темама, писала о суочавању са нимало светлом реалношћу и мањкавостима нове нације и глобалног капитализма.

Мр Личен такође истиче да је Нејдин Гордимер, и поред тога што је током целе своје књижевничке каријере балансира на танкој линији између друштвене одговорности и личног израза, у својим делима успела да задржи уметнички интегритет о чему сведоче и бројне награде које је добила за свој књижевни рад. Књижевничина подељена историјска позиција, јер је била жена, белкиња и полу Јеврејка у већински црном друштву, као и флукутирања између индивидуализма буржоазије и друштвене идеологије радничке, потлачене класе, доводи до закључка да је за читање њених дела неопходна комбинација два приступа: оног који истиче њену улогу националне књижевнице, и други, који јој приписује потенцијал плодноне грађанске имагинације.

Темељним увидом у књижевно дело Нејдин Гордимер кандидаткиња мр Бранислава Личен закључује да једно од најважнијих питања на које књижевница одговара јесте да ли је у одсуству заједничке историје, интереса, аспирација, културе и

језика могуће створити јединствену јужноафричку нацију. Гордимер се, нудећи потенцијално решење, приближила концепту хибридности који се, у постколонијалном смислу, односи на мешавину народа, језика и традиција и наглашава хетерогену природу културе. Разматрања хибридне нације обојена су амбивалентношћу, јер је, како Баба тврди, колонијални дискурс, „модус контрадикторне изјаве коју амбивалентно изнова исписју, преко различитих релација моћи, и колонизатор и колонизовани“. Идеју о историјама, а не о једној историји, о културама, а не о једној култури, верама, а не једној вери, подвлаче многи значајни филозофи постструктурализма и постмодерне, попут Фукоа, Бодријара, Дерида и других теоретичара, а на њу се ослања и постколонијална књижевност. Стога дело Нејдин Гордимер изражава идеју о многозначности и многовидности људског израза и постојања у култури, науци, историји, и наравно, дневном животу, те истиче непрекидно преплитање различитих друштвено-политичких и културолошких утицаја у грађењу нових хибридних идентитета.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Предмет проучавања докторске дисертације мр Браниславе Личен *Историја и политика у романима Нејдин Гордимер* јесте да применом постколонијалне књижевне теорије анализира утицај историје и политике у делу ове књижевнице на корпусу од осам одабраних романа. Мр Личен је остварила постављени циљ и промишљеним и теоријски чврсто утемељеним ишчитавањем романеског опуса Нејдин Гордимер дошла до читавог низа вредних увида и закључака. Те је закључке у својој докторској дисертацији изложила прегледним и јасним научним стилем, који употпуњује позитиван утисак о овој докторској дисертацији.

Мр Бранислава Личен је показала одлично познавање како културноисторјског контекста у коме је настало дело Нејдин Гордимер тако и њене поетике. Кандидаткиња је потврдила своју раније показану способност за анализу књижевноуметничког текста, његово сагледавање у теоријском и историјском контексту из кога потиче, као и способност доношења самосталног критичког суда због чега ова теза представља изузетан допринос српској англистици и науци о књижевности.

IX ПРЕДЛОГ

На основу свега изложеног, Комисија сматра да је мр Бранислава С. Личен обрадом теме под насловом *Историја и политика у романима Нејдин Гордимер* сачинила вредно научно дело, од несумњивог значаја за српску англистику и науку о књижевности. Због тога предлагемо Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидаткињи одобри приступ усменој одбрани рада.

Потписи чланова Комисије:

Проф. др Радојка Вукчевић, редовни професор

Проф. др Весна Лопичић, редовни професор

Проф. др Александра Јовановић, ванредни професор